

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 547318/3

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה — אב"ד, הרב ישראל דב רוזנטל, הרב סיני לוי

המבקשת: (ע"י ב"כ עו"ד דלית דרורי מיכלוביץ)

נגד

המשיב: (ע"י ב"כ עו"ד מיכל לנקרי)

הנדון: תביעה לביטול הסכם בטענה שהוא פיקטיבי

פסק דין

רקע כללי

לפנינו תביעת האישה להורות על אכיפת הסכם הגירושין, שנחתם בין הצדדים לפני כארבע עשרה שנים, שבו נקבע שהבעל יעביר זכויותיו בדירה המשותפת על שמה של האישה. אף על פי שהצדדים התגרשו בבית הדין, העברת חלקו של האיש בדירה לטובת האישה לא בוצע עד היום. בנוסף, תובעת האישה פיצוי על עבודתה לצד בעלה בעסק שהפעיל במהלך השנים שאחר הגירושין.

לטענת האישה, מדובר בהסכם למראית העין, הסכם פיקטיבי, ועל כן אין מקום לממשו. כמו כן, טוען האיש שהאישה אינה זכאית לכל פיצוי, מן השיקולים שיפורטו להלן.

הצדדים נישאו זה לזה בי"ח בחשוון תשמ"ב (25.11.81). במסגרת עסקי הרהיטים הם צברו חובות, עזבו לחו"ל בשנת 1999 וחזרו לארץ בשנת 2000. בנם של הצדדים נפטר בט"ו בתמוז תש"ס (18.7.2000). הצדדים התגרשו בבית הדין הרבני בתאריך ח' באדר א' תשס"ג (10.2.2003). בטרם הגירושין, בתאריך כ"ה בתשרי תשס"ג (1.10.2002) חתמו על הסכם גירושין נשוא התביעה שלפנינו, והוא אושר בבית הדין וניתן לו תוקף של פסק דין בתאריך ט' בשבט תשס"ג (12.1.2003).

אין חולק כי לאחר הגירושין הצדדים חזרו לגור תחת קורת גג אחת, וכשבע שנים לאחר הגירושין, במהלך שנת 2010 או 2011 נפרדו בעקבות סכסוך.

בית הדין סידר גט נוסף לצדדים.

טענות האישה

לטענת האישה, הם עזבו לחו"ל בשנת 2000 בשל מחלתו של הבן, וכמו כן חזרו לארץ בשל חזרת מחלתו של הבן והצורך בהשתלת מח עצם. לדבריה, הרקע לגירושין היה בגידות הבעל, אלימות והשפלות שחוותה. הגירושין היו אמתיים ולא פיקטיביים וכך גם הסכם הגירושין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהסכם הגירושין שנחתם בתאריך 1.10.2002, נקבע כי הבעל מתחייב להעביר את זכויותיו בדירה ללא תמורה. תביעתה היא להורות על ביצוע פסק הדין, והעברת זכויות הבעל בנכס על שמה.

בנוסף, לטענת האישה היא זכאית לפיצויי בשל עבודתה במסגרת העסק שלטענתה הוא עסקו של האישה, במהלך השנים 2002 ועד 2011. לדבריה, מדובר בעסק של האישה, אשר נרשם על שם הבן למראית העין בלבד. כמו כן, לדבריה עבדה במקום בהיקף משמעותי, עבדה מול לקוחות וכן בניהול חשבונות של העסק. האישה הביאה ראיה על כך שעבדה מול ספק מסוים. הסעד המבוקש הוא פיצוי על העבודה שלא קיבלה תמורה בעבורה.

האישה הביאה ראיות על קשריו של הבעל עם נשים אחרות, והבעל אף הודה על קיום קשרים עם נשים בשנים שלאחר הגירושין.

טענות האישה

לטענת האישה הצדדים עזבו את ישראל בשנת 1999 רק בשל החובות. שבו לארץ בשל חזרת מחלתו של הבן. הגירושין היו כל כולם מן הפנים ולחוץ, וכל מטרתם ומטרת ההסכם הייתה להבריח נכסים מנושים אשר צבאו על הבעל.

לדבריו, אף על פי שהחובות העסקיים הם חובות שאמורים להיות מוטלים אף על האישה, משום מה לא רדפו את האישה ולכן רצו להעביר את זכויותיו בדירה לאשה. היקף החובות שרובצו על הצדדים באותה עת, היה כחמשה מיליון ש"ח.

ביטוי לכך שלא חשבו לבצע את ההסכם באופן מעשי הוא שלמרות שכתוב בהסכם שהבעל יחתום על ייפוי כח טרם החתימה על ההסכם, הוא לא עשה זאת.

הם המשיכו לחיות באותו בית, מיד לאחר סידור הגט, שכן כלל לא היה סכסוך באותה עת. במהלך השנים לאחר הגירושין, המשיכו לחיות יחדיו, כאשר עברו כמה מקומות מגורים בשל החובות. עוד קודם הגירושין, הם ניסו להעביר את הבית על שמו של הבן, אך לא יכלו לעשות זאת בשל העיקולים.

ביחס לקשריו עם נשים, הוא טוען שהתחיל בקשר עם נשים אחרות רק כעשר שנים לאחר הגירושין.

לטענת האישה בשנת 2006 הוא השקיע כספים בשיפוץ הדירה נשוא הסכסוך, בעלות של 22,000 ש"ח, והדבר מבטא את ההבנה של שני הצדדים שהבית הוא בבעלות משותפת. בנוסף, הוא שכר את הדירה מן האישה, בעלות של כמחצית משווי דמי השכירות המקובלים. צירף את הסכם השכירות.

עוד טוען האישה, שהאישה התגוררה בדירה משנת 2012 ועד 2016 בלא תשלום, ובכך נמצא שבכל מקרה הוא פיצה אותה.

בנוגע לעבודת האישה בעסק של הבן, לטענת האישה לא עבדה בו בהיקף משמעותי. את כל עבודות החשבונאות ביצע רואה חשבון חיצוני. לאישה לא היה קשר עם לקוחות וספקים. לעניין זה הביא כראיה הצהרות ממספר ספקים אשר הצהירו שלא היו בקשר עם האישה. האישה אף לא יכלה לעבוד בעסק באופן משמעותי, כיוון שהייתה מועסקת במשרה מלאה במקום אחר, והרוויחה שכר נאה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון והכרעה

התביעה לאכיפת ההסכם

האפשרות העקרונית לביטולו של קניין מכוח ההבנה שנעשה למראית עין מעוגנת בסוגיית מברחת (כתובות דף עח ע"ב). העקרונות ההלכתיים והמגבלות לביטולו של הסכם, התבארו בפסק דין שניתן לא מכבר בהרכב זה (בתיק 817277/8 – פורסם) וכן בפסקי דין רבים נוספים. לאור זאת, בפסק דין זה, לא נתמקד ברקע ההלכתי, אלא בניתוח נסיבות המקרה שלפנינו הנדרש לצורך ההכרעה.

עיקרם של העקרונות ההלכתיים שהתבארו בפסק דין הנזכר (בתיק 817277/8) הם: שאף אם מוכח שמטרת ההסכם הוא להברחת נכסים, אין בכך כדי לבטל את ההסכם (שולחן ערוך חושן משפט רמ"א סימן צ"ט סעיף ו). המדד לביטול ההסכם הוא, האם אכן התכוונו הצדדים לבצע את אשר כתבו בהסכם או שכל שכתבו לא נכתב אלא למראית העין, והם לא התכוונו כלל להעביר את הבעלות על הנכס. כדי לטעון שלא הייתה כוונה לביצועו של ההסכם, יש להוכיח את הדברים באופן מובהק. כאשר מדובר במתנה, אז נדרש שהמתנה תהיה בכל נכסיו וכפי שהתבאר בפסק הדין הנזכר (על פי כתובות דף עח ע"ב). אמנם, כאשר מדובר במעשה שבין שני צדדים, בו גם האישה מוותרת על זכויות, הרי שלכאורה אין לדון את ההסכם כהסכם למראית העין (משנה למלך הלכות זכיה ומתנה פרק ו הלכה א'). כאשר אדם ממשיך להחזיק בנכס בפועל, יש לראות בכך ראייה להיות ההתחייבות או ההקנאה למראית העין בלבד (ב"ח טור חו"מ סימן צט).

אמנם בדברי הפוסקים מצאנו כמה מחלוקות לגבי המצבים שבהם ניתן לבטל מעשה קניין בטענת הערמה (לדוגמה, מה היא הגדרת מתנת כל נכסיו). אך נראה שהעיקרון המוסכם הוא שכאשר קיימת אומדנא מוכחת שנעשה קניין למראית העין בלבד, הקניין בטל. אלא, שהשאלה היא מהי האומדנא המוכחת המספיקה כדי לקבוע שלא הייתה כוונה לקניין אלא מדובר במראית עין בלבד, כלשון הרא"ש בתשובה (כלל עח סימן א):

וששאלת ראובן שהיה חייב מלווה על פה לשמעון ונתן כל אשר לו ללוי להפקיע חוב שמעון, נראה לי בזה דאזלינן בתר אומדנא דמוכח וצלל במים אדירים והעלה בידו חרס. [...] וכן שטר מברחת וכאלה רבות שהלכו חכמים אחר אומדנא דמוכח. ואין לך אומדנא דמוכח יותר מזה אדם שנותן כל ממונו לאחרים ויחזור הוא על הפתחים

למרות הגישה הכללית בבתי הדין המבוססת על אדני ההלכה, שלא לבטל הסכמי גירושין אף במצב שתכליתם של ההסכמים הייתה הברחת נכסים, וכך היא גם גישת הפסיקה האזרחית, סבור בית הדין שבמקרה חריג זה, אכן מדובר בהסכם למראית העין בלבד, ואין להיעתר לבקשת האישה להורות על אכיפת ההסכם.

הדבר ברור מכוח ראיות ישירות ועקיפות, שדעת שני הצדדים כלל לא הייתה להתחייבות להעברת הבעלות על הנכס. למעשה, הצדדים כלל לא התכוונו להיפרד, והדברים מבוססים על עובדות רבות כפי שיפורט להלן.

א. הצדדים לא נפרדו בתקופה שלאחר הגירושין

כפי שהודתה האשה, הם המשיכו לחיות תחת קורת גג אחת, מיד לאחר הגירושין.

כך, בפרוטוקול הדיון מיום י"ד בתמוז התשע"ב (04.07.2012) החל משורה 37:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשה: בזמן הגט, היינו כן בסכסוך, ואני רציתי לעזוב את הבית שגרנו בשכירות ברחוב [נ]. בבית של שלוש קומות, אבל כיוון שהבן התגלה כחולה במחלה, אז נשארתי בינתיים לגור בדירה עם הבעל אבל בקומה לחוד, ולאחר תקופה עברנו לדירה אחרת ברחוב [ה], וחזרנו לחיות יחד גם יחסי אישות, ולאחר כמחצית שנה הוא עוד פעם יצא עם אישה זרה.

טענת האישה שהיא המשיכה להתגורר עם האיש רק מחמת הצורך לטפל במשותף בבן החולה, אינה מתיישבת על הדעת.

לאור הודאת האשה, בית הדין מפקפק ביותר בעדות אחי האשה, אשר העיד שגרו תקופה מסוימת בנפרד. ומטעם זה גם אין לתת משקל לדברי האח שנסיבות הגירושין בשנת 2002, היו בגידות האיש.

ב. נסיבות הגירושין

טענת האיש שנסיבות הגירושין היו המצב הכלכלי ולא סכסוך זוגי, מסתברת הרבה יותר. טרם אישור הסכם הגירושין, לא היה כל הליך משפטי של תביעת גירושין וכד'. ברור שנימוק זה אינו עומד בפני עצמו, שכן לפעמים בני זוג נוהגים בתבונה ומגיעים להסכם גירושין אף ללא תביעת גירושין, אך אילו הייתה תביעת גירושין ברקע היה בדבר כדי לתמוך בטענת האשה. יש לציין שלבד מאחיה של האשה, העדים שהופיעו בפני בית הדין אמרו שתמהו על הגירושין, ואחד העדים טען שהבעל אמר לו במפורש שמדובר על הליך פיקטיבי לחלוטין. בית הדין אינו נותן משקל עיקרי לעדויות אלו, אך הן מצטרפות לתמונה הכללית.

ג. לא הובאו ראיות על בגידת הבעל בתקופת הגירושין

האישה טענה שהגירושין נגרמו בגלל בגידת הבעל, אך בית הדין לא השתכנע כלל שכך היו פני הדברים. האישה לא הביאה בדל ראיה לכך שלאיש היו קשרים עם נשים בסמוך לגירושיהם בשנת 2002. טענותיה על בגידות בסמוך לתקופת הגירושין אף לא היו מבוררות – לא נטען שהאישה יודעת עם מי היה לבעל קשר וכד'. הקשרים עם נשים לאחר שנת 2010 אינם עניין כלל לתביעה שלפנינו.

ד. הסכם הגירושין חסר

הסכם הגירושין, הוא חסר ביותר, ונראה כי כל מטרתו היא ליצור מצג של העברת הבעלות על הבית. אין בהסכם כל אמירה משפטית משמעותית מלבד העברת זכויות האיש בדירה, וויתור האישה על כתובתה. בהקשר זה, בו ברור לבית הדין כי כלל לא הייתה כוונה להפרדת מגורים וכד' ומסתבר שהצדדים חיו בשלום, אין לראות בויתור האישה על כתובתה 'תמורה', לדבר. חסרים בהסכם חלקים מהותיים שהיה צפוי לראותם בהסכם – אילו אכן הייתה כוונה להסדיר את מכלול היחסים שבין הצדדים לקראת גירושין אמיתיים, כדוגמת השאלה מי נושא בחובות המשותפים (או שאינם משותפים).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ה. הסכם שבין הצדדים מוכיח שהבעלות משותפת

לבית הדין הוגש הסכם שכירות בין הצדדים, שנחתם על ידיהם ביום א' באלול תשע"א (31.8.2011), עת עבר האיש להתגורר בדירה המשותפת נשוא התביעה ללא האישה. בצמוד להסכם, נחתם גם נספח להסכם ממנו עולה בבירור כי הצדדים התייחסו לדירה כדירה בבעלות משותפת. ראשית – מצוין בפתיחת המסמך ("הואיל") כי הבית רשום על שם שני הצדדים. לא נכתב בשום מקום שהרישום אינו מבטא את מצב הזכויות האמיתיות בבית. להיפך, מהמשך ההסכם מוכח שהצדדים ראו עצמם כבעלים בשותפות. כך מוכח מסעיף 3 שזו לשונו:

אחד מן הצדדים, שיהא מעוניין להתגורר בדירה, יתאפשר הדבר רק בהסכמת הצד השני, והכול בכפוף לחוזה שכירות בלתי מוגנת ותמורת תשלום אשר יהיה מוסכם וחתום על ידי שני הצדדים.

מוכח מההסכם שנחתם על ידי האישה שהנכס הוא בבעלות שני הצדדים, כאשר כל אחד שיחפוץ לגור בנכס יצטרך לשכור את חלק האחר בדירה. עובדה זו משתלבת היטב אף בכך שכאשר שכר האיש את הדירה שילם רק 1,500 ש"ח, סכום שהוא כמחצית שווי שכר הדירה לדירה כעין זו. בית הדין דוחה את טענת האישה שהסכימה לסכום זה, אף על פי שהיא הבעלים היחיד, מפחד האיש. זו טענה שאינה מסתברת כלל, וכמו כן הבעלות המשותפת מוכחת מן הנספח להסכם.

עיקרון דומה מופיע בהלכה לגבי עד שעשה מעשה וחתם על השטר שמוכיח נגד טענתו אזי אין הוא יכול לערער, כמבואר בשולחן ערוך חושן משפט הלכות חזקת קרקעות בראשית סימן קמ"ז.

נציין עוד, שבסעיפים 8-10 להסכם, קובעים שני הצדדים כי אם ילך מי מהם לעולמו הוא מוריש את זכויותיו לבן [ל.], בדיוק כפי שתכננו לעשות זה מכבר, בשנת 2009.

האישה נשאלה בנושא הסכם זה בחקירתה בפני בית הדין. בפרוטוקול הדיון מיום י"ט במרחשון התשע"ה (12.11.2014) שורה 134 נאמר:

האישה: הייתה לי שוכרת שמשלמת 2800 ש"ח על כל הדירה. הוא הכיר מישהי ורצה להוציא את השוכרת מהדירה ואיים עלי אם אני לא אשכיר לו את הדירה. הייתי אנוסה לחתום לפי מה שהוא הכתיב לי מעורך הדין בשביל לא להפסיד כלום.

ב"כ הבעל: את חתמת שהוא יכול אפילו להוריש את הדירה.

האישה: אני הייתי נתונה בלחץ.

טענות האישה אינן משכנעות והיא לא ביססה אותן בדרך כלשהי. לפיכך, סבור בית הדין שההסכם מהווה הוכחה ברורה לכך שדעת הצדדים היתה שהבעל לא באמת התחייב להעביר את זכויותיו בנכס לאשה.

ו. שותפות כלכלית

אומנם הצדדים לא נחקרו די הצורך על השותפות הכלכלית בסמוך לתקופת מעשה הגירושין, אך הוגשו מספר חוזי שכירות בהם שני הצדדים חתומים כשוכרים. שכן, הצדדים עברו כמה דירות במשותף במהלך השנים 2002-2010. בכל החוזים שני הצדדים חתומים כשוכרים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דבר המעיד על שותפות כלכלית לפחות בהיבט זה. הצדדים לא טענו להפרדה כלכלית לאחר הגירושין. ייתכן אמנם שהיו חשבונות בנק נפרדים בשל החובות שעל הבעל, אך מבחינת פעילות התא המשפחתי לא נטען להפרדה כלכלית.

הבעל טען ששיפץ את הדירה בעלות של עשרות אלפי שקלים. הוא המציא אף הצעת מחיר לשיפוץ הדירה. האישה טענה שבוצעו תיקונים קטנים וזניחים. יהיה היקף השיפוץ אשר יהיה, אך מעצם הצעת המחיר אפשר ללמוד כי הבעל טיפל בדירה כמנהג בעלים מחמת היותו שותף בה.

ז. אי קיום ההסכם שנים ארוכות

ההסכם נחתם כאמור בשלהי שנת 2002. בהסכם נכתב:

לצורך העברת הדירה, יפקיד הבעל, עוד בטרם אישור ההסכם בבית הדין הרבני, ייפוי כוח בלתי חוזר לשם העברת זכויותיו בדירה על שמה.

שני הצדדים ציינו את העובדה שמסמכים כאלו לא הועברו מעולם, לא לפני ההסכם ולא לאחריו. האישה הציגה עובדה זו בטרוניה. מנגד, האיש הציג זאת כהוכחה לכך שההסכם לא היה אמתי מעולם. בית הדין סבור, שלאחר חלוף שנים ארוכות שבהן לא דרשה האישה מסמך זה שעל פי דבריה הוא חיוני להבטחת זכויותיה, עמדת האיש משכנעת יותר. מעולם לא הייתה כוונה להתחייבות לביצוע העברת הבעלות. לפיכך לא נחתמו ייפוי כוח בניגוד למוצהר בהסכם, וכך לאור שנות החיים המשותפים לא עלה על דעת מי מהצדדים לדרוש אכיפת ההסכם. כידוע, על פי ההלכה השהיית התביעה אינה ראייה למחילה, ברם, יש בה כדי לעורר את בית הדין לבחינת הנסיבות, שכן היא עשויה להוות חשש לדין מרומה (על פי שולחן ערוך חושן משפט סימן סא, סעיף ט). כך גם בנדון דידן, השהיית התביעה אינה הוכחה ישירה, אך היא משתלבת בתמונה הברורה שעולה מכלל העובדות שלפנינו.

לסיכום, בית הדין השתכנע באופן ברור, שהצדדים כלל לא התכוונו שהבעל מתחייב להעביר את הנכס על שם האשה. ייתכן אמנם, שאילו היה הדבר יעיל מבחינתם, היו עושים זאת ויתכן שאז היה להעברה זו תוקף מחייב, אך בפועל לא העבירו את הנכס על שם האישה או משום שהדבר לא נדרש, או משום שהדבר לא היה אפשרי לאור עיקולים. כך או כך, אין ספק שלא הייתה כל כוונה להתחייבות זו. הדבר היה ברור אף לאישה כפי שבא לידי ביטוי בנספח להסכם השכירות שבין האיש והאשה, ואף בדמי השכירות שעמדו על פחות ממחצית עלות שכר הדירה שקיבלו קודם לכן. גם ההקשר של הגירושין, הפרטים החסרים בהסכם הגירושין, השותפות הכלכלית שבה נהגו הצדדים לאחר הגירושין תומכים כולם במסקנה האמורה. אף מבחינת המוחזקות, הנכס רשום על שם שני הצדדים, ולפיכך יש לראות את האיש מוחזק במצב הקיים.

תוקף פסק דין להסכם

כאן המקום לציין כי העובדה שבעבר בית הדין נתן להסכם תוקף של פסק דין, אינה נותנת לו מעמד עדיף עד שיהיה תקף אף אם נעשה למראית העין בלבד. כיוון שתוקפו המשפטי של הסכם גירושין הוא מכוח התוקף שניתן לו על ידי בית הדין, הרי שאפשר לבטל את תוקפו בדרך של ביטול פסק דין, וכפי שנקבע בפרק יד לתקנות הדיון. וכך נאמרו הדברים על ידי ביה"ד הרבני הגדול (בתק" 812582/1) בפסק דינו של הרה"ג בנימין בארי:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ברגע שביה"ד מחליט לבטל את ההסכם ומשמעותו שהוא מבטל את פסק דינו ממילא מתבטל ההסכם כי נפל הבסיס שעליו נשען ההסכם וממילא נפל הבניין."

לסיכום, בית הדין דוחה את הבקשה להורות על אכיפת ההסכם שבין הצדדים, שכן מדובר על הסכם שנחתם למראית העין בלבד ולא היתה לצדדים כוונה לבצע אותו.

תביעת הפיצוי בשל עבודת האישה בעסק

נפתח בכך שבית הדין מיצר על כך שהאישה לא קיבלה את הצעת בית הדין לזכות בפיצוי של כשישים אלף ש"ח ולהסיר את כל התביעות. האישה הסכימה לסכום זה כפיצוי לעבודתה, אך לא הייתה מוכנה לכלול בהסכמה גם ויתור על התביעה לאכיפת ההסכם. משנדרשנו להכרעה בדרך של פסק דין, יש לילך אחר שורת הדין גם אם התוצאה עבור האישה טובה פחות משהיה סבור בית הדין שאפשר להגיע בדרך של פשרה בהסכמה.

לגבי מהות התביעה סביב העסק, נשמעו בדברי האישה נימות שונות. בכתב התביעה הסעד המבוקש הוא:

לקבוע כי הצדדים חיו כידועים בציבור והתובעת זכאית למחצית משוויו של העסק.

בפרוטוקול הדיון מיום י"ג בסיון התשע"ד (11.06.2014) שורה 148 נאמר:

בא כוח האשה: האישה לא טוענת שהעסק שלה, אבל עבדה שם ועזרה לבעל. אבל שכר הראוי מגיע לה שעבדה שם. וקיום ההסכם לגבי הדירה.

משנדרש בית הדין לתביעה על פיצוי או שכר בשל עבודתה, סבור בית הדין שיש לדחות את התביעה.

אין חולק שהאישה עבדה במקום אחר במשרה מלאה. לדבריה, עבדה בעסק לאחר שעות עבודתה. כמו כן, לדבריה הבעל הבטיח לה מחצית העסק לאורך השנים. האישה לא הביאה ראיות להבטחה זו.

האיש המציא מסמכים ממספר ספקים שמהם עולה כי העובדים העיקריים היו דווקא הוא ובנו, ולא האשה. האישה הביאה מכתב מספק שהיא כן הייתה עמו בקשר. האיש טען שמדובר במקרה יוצא מן הכלל, שאינו מעיד על הכלל.

לגבי חלקה של האישה בניהול החשבונות, טענה האישה שהיא עשתה את עיקר ניהול החשבונות, ואילו האיש טען שניהול החשבונות נעשה על ידי רואה חשבון חיצוני.

למעשה, אי אפשר לעמוד על היקף העבודה של האישה בעסק, אך בית הדין לא מצא ראיות לכך שבוצעה עבודה בהיקף נרחב.

באופן כללי, העיקרון המנחה בהלכה הוא שאין עבודה ללא תמורה. כך נפסק ברמ"א (שולחן ערוך חושן משפט סימן רסד, סעיף ד):

וכן כל אדם שעושה עם חברו פעולה או טובה, לא יוכל לומר: בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתוך, אלא צריך ליתן לו שכרו (ר"ן פ' שני דיני גזירות).

(אומנם, ראו שולחן ערוך (חו"מ סימן שסג) לגבי האומר לחבירו דור בחצירי, שאין צריך לשלם לו, ובנושאי הכלים, ואין להאריך כאן).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכאורה, בנוגע לעקרון זה, אין להבחין בין אנשים זרים, חברים או קרובי משפחה. שכן בדומה נפסק אף ביחס לקרוב ברמ"א (שולחן ערוך חושן משפט סימן רמו סעיף יז, ומקורו מתשובת ת"ה סימן שיז):

הגה: האומר לחבירו אכול עמי, צריך לשלם לו, ולא אמרינן מתנה קא יהיב ליה.

ולכן מי שמאכיל לחתנו עם בתו יותר מזמן שקצב לו מזונות, צריך החתן לשלם לו מזונותיו כשיתבע ממנו, אבל לא מזונות אשתו.

נמצא, שאף בין קרובי משפחה אומרים שאין אדם עושה עם חבירו בחינם. אמנם, בהמשך הדברים מביא הרמ"א את הסתייגות בעל תרומת הדשן, שישנם מצבים המוכיחים כי מראש מחל הקרוב על המתנה, אלא ששינוי הנסיבות וסכסוך בין הצדדים גרר את התביעה:

ודווקא דליכא הוכחה דנתן לו לשם מתנה, אבל היכא דמוכח דנתן לו לשם מתנה, רק אחר כך נפלה קטטה ביניהם ולכן תובע ממנו, פטור (ת"ה סימן שי"ז).

בתשובת תרומת הדשן מבואר שהמציאות בה 'מוכח דנתן לו מתנה', אינה הוכחה חד משמעית, אלא די באומדנא.

גם בנדון דידן, ההתרשמות מן הדברים היא, כי במהלך השנים 2010-2002, סייעה האישה לבן זוגה עמו חיה, ואף לבנה שהיה שותף בעסק (שהיה רשום על שמו) בטיפול בעסקיהם. טבעי הדבר שפעולות כאלה תעשנה בין בני זוג ללא כוונה לקבל כל תמורה. משהסתכסכו הצדדים, בחרה האישה לתבוע את בעלה על עבודתה בעסק.

בנדון דידן, הדברים ברורים שאין לחייב את האיש לשלם לאישה כל סכום מטעם אחר. שכן, הצדדים חיו תחת קורת גג אחת, והוציאו הוצאות משותפות במהלך השנים. לפיכך, הכספים שהרוויח העסק שימשו את שני בני הזוג. האישה אם כן קיבלה במהלך השנים תמורה עבור עבודתה אף אם לא קיבלה זאת בדרך של תלוש שכר. נמצא, שהאישה לא נתנה את עבודתה במתנה, אלא עבדה כדי ששניהם יחיו יחדיו עם הכנסות גבוהות יותר.

לפיכך, בית הדין דוחה את התביעה לתשלום שכר ראוי עבור העבודה.

אין גם כל מקום לקביעה שלאישה חלק בעסק. ראשית, הפעילות העסקית רשומה על שם הבן, ולאור העובדה שהבן בגיר, פעיל בעסק, אין הוכחה שאכן העסק של האב ולא של הבן. דווקא ביחס לרישום זה אין הוכחה שהוא למראית העין בלבד, וזאת בלי קשר להיקף המעורבות של האב בעסק הרשום על שם הבן. כמו כן, למרות החיים הזוגיים למשך כמה שנים, אין על פי ההלכה בסיס לחיוב האישה בזכויות האיש אף אילו הוכח שיש לו זכויות.

לסיכום, התביעה לפיצוי האישה מכוח עבודתה עבור העסק, או מכוח חייה לצד האיש – נדחית.

לאור האמור מחליט בית הדין כדלהלן:

בית הדין דוחה את תביעות האשה:

א. אין להורות על אכיפת הסכם הגירושין, שכן זה נעשה למראית העין בלבד.

ב. האיש פטור מפיצוי האישה בגין עבודתה.

ניתן לפרסם את פסק הדין בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י"ח בטבת תשע"ז (16/01/2017).

הרב סיני לוי

הרב ישראל דב רוזנטל

הרב יוסף יגודה — אב"ד